

Cele lekcji – wymagania ogólne

- zapoznanie z podstawowymi zasadami funkcjonowania społeczności ludzkiej postulowanymi przez katolicką naukę społeczną;
- wyjaśnienie nauczania Kościoła na temat godności osoby ludzkiej, dobra wspólnego, pomocniczości oraz solidarności.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- samodzielnie określa zasady, na których powinno opierać się współzycie w społeczeństwie;
- podejmuje refleksję nad kluczowymi dla katolickiej nauki społecznej pojęciami: godność osoby ludzkiej, zasada dobra wspólnego, zasada pomocniczości oraz zasada solidarności;
- definiuje pojęcia godność człowieka i dobro wspólne;
- wyjaśnia katolickie spojrzenie na zasadę pomocniczości oraz zasadę solidarności społecznej.

Wartości

- poszanowanie godności człowieka;
- sprawiedliwość i solidarność społeczna;
- zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego.

Propozycja realizacji

Wprowadzenie

Metoda – słoneczko. Nauczyciel zapisuje na tablicy kluczowe pytanie: „Na jakich zasadach powinno opierać się życie w społeczeństwie?” Następnie rozdaje uczniom po tyle karteczek samoprzylepnych, ile odpowiedzi chcą sformułować, i prosi, aby każdy z nich zapisał swoje propozycje. Nauczyciel dopowiada także, że kto wykona zadanie, podchodzi do tablicy i przykleja swoje odpowiedzi według zasady: podobne do podobnych.

Po wykonaniu zadania dwoje uczniów odczytuje odpowiedzi zapisane na przyklejonych do tablicy karteczkach.

Podsumowanie: zasad, na jakich powinno opierać się życie w społeczeństwie, politolodzy, filozofowie polityki, etycy czy nawet psychologowie społeczni sformułowali wiele. Swoje propozycje ma w tym aspekcie także Kościół. Katolicka nauka społeczna postuluje mianowicie, że zasadami tymi są: zasada poszanowania godności osoby ludzkiej, zasada dobra wspólnego, zasada pomocniczości oraz zasada solidarności.

Rozwinięcie tematu

Metoda – world cafe. Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy i wybiera osoby, których zadaniem będzie moderowanie pracy przy czterech stolikach (przypominanie zadań, zachęcanie do formułowania odpowiedzi, czytelne i zrozumiałe zapisywanie pomysłów kolegów i koleżanek). Każdemu z moderatorów nauczyciel rozdaje markery oraz karton i prosi, aby usiedli we wskazanych miejscach. Na poszczególnych kartonach znajdują się następujące zadania:

1. Zasada poszanowania godności osoby ludzkiej – Czym jest godność osoby ludzkiej? Jakie zachowania będą jej poszanowaniem, a jakie będą się temu sprzeciwiały? Czy ta zasada może rzeczywiście służyć budowie lepszego społeczeństwa?;
2. Zasada dobra wspólnego – Czym jest dobro wspólne? Jakie sposoby postępowania będą realizacją tej zasady? Jak wyglądałoby społeczeństwo, gdyby tej zasady nie stosować?;
3. Zasada pomocniczości – Na czym ta zasada może polegać? Dlaczego jej stosowanie usprawnia funkcjonowanie społeczeństwa? Do czego może doprowadzić zignorowanie tej zasady?;

4. Zasada solidarności – Czym jest solidarność? Jakie jej przykłady z historii Polski można wskazać? Jakie efekty w życiu społecznym przyniesie niestosowanie zasady solidarności.

Następnie nauczyciel prosi, żeby uczniowie inni niż moderatorzy zmieniali stoliki, formułowali własne odpowiedzi na kwestie, które przy danym stoliku są rozważane, zapoznawali się z odpowiedziami, które już ktoś sformułował i ewentualnie je uzupełniali. Nauczyciel zachęca do odwoływania się do wiedzy z lekcji WOS-u, historii, filozofii, a także osobistych przemyśleń i intuicji. Po wykonaniu zadania moderatorzy poszczególnych stolików prezentują efekty pracy. Nauczyciel eksponuje kartony z odpowiedziami w widocznym miejscu.

Podsumowanie: godność osoby ludzkiej to szczególna wartość, jaka przysługuje każdemu człowiekowi ze względu na fakt, iż jest osobą (bytem niepowtarzalnym, rozumnym i wolnym). Godność sprawia, że należy człowieka zawsze postrzegać jako podmiot działań, nigdy zaś nie może być on traktowany jak przedmiot. Godność stanowi wartość obiektywną, nie jest zależna od czasów, okoliczności i ludzkich postanowień. Jest niezbywalna, nienaruszalna, przyrodzona i powszechna. Miejsce urodzenia, klasa społeczna, rasa, płeć, wyznanie, zawód, sympatie polityczne nie wpływają na posiadanie bądź utratę godności. Nie wpływają na nią także przestępstwa i grzechy, które człowiek uczynił. Obok godności przyrodzonej należy wskazać na jej rys nadprzyrodzony. Jako jedyna istota człowiek stworzony jest na Boży obraz i podobieństwo. O wyjątkowości człowieka świadczy także fakt przyjęcia przez Bożego Syna ludzkiej natury. W ten sposób człowieczeństwo zostało wywyższone. W swoim społecznym nauczaniu Kościół podkreśla, że człowiek powinien być zasadą, podmiotem i celem wszystkich instytucji społecznych, których zadaniem jest ochrona godności przed jej naruszaniem.

Zasada dobra wspólnego to suma warunków życia społecznego, jakie zrzeszeniom lub poszczególnym członkom społeczeństwa pozwalają osiągnąć pełniej i łatwiej własną doskonałość. Czasem błędnie uważa się, że realizowana zasada dobra wspólnego musi prowadzić do podporządkowania się jednostek większej społeczności oraz rezygnacji przez nie z posiadanych praw i wolności. Tymczasem jakakolwiek społeczność nie może być ważniejsza od pojedynczego człowieka. Dobro wspólne jako zasada życia społecznego wypływa przede wszystkim z miłości. Dobro wspólne odnosi się do życia wszystkich ludzi i od każdego domaga się roztropności, ale to od sprawujących władzę należy oczekiwać konkretnych działań pozwalających jednostkom na realizację swojego powołania.

Zadaniem władz jest bowiem m.in. troska o: poszanowanie i popieranie podstawowych praw osoby, dobrobyt, czyli rozwój dóbr duchowych i ziemskich społeczności, a także pokój i bezpieczeństwo społeczności i jej członków.

Zasada pomocniczości może być najprościej oddana w zaleceniu: „Tyle wolności, ile to możliwe. Tyle władzy, ile to konieczne”. Najczęściej pojawia się ona w kontekście debaty nad rolą państwa i władzy w życiu społecznym i jej relacji do niższych społeczności. Pomocą nie będzie wykonywanie za kogoś zadań, jeśli ten potrafi i może je rozwiązać samodzielnie. Takie działanie bardziej demotywuje niż wspiera. Uzależnia jednych od drugich. W praktyce społecznej zasadę pomocniczości wyrażają dwie normy: zakaz przesadnej obecności (instytucje państwowe nie powinny np. wtrącać się w życie rodziny, jeśli ta jest w stanie rozwiązać problem samodzielnie) oraz nakaz pomocy (jeśli rozwiązanie problemu przerasta możliwości instytucji niższej, instytucja wyższa ma obowiązek przyjść z pomocą). Zasada pomocniczości stosowana jest w relacjach międzynarodowych. Jeśli jakieś państwo nie może samodzielnie rozwiązać problemu, może wówczas oczekiwać pomocy od innego państwa lub struktur międzynarodowych (np. ONZ).

Zasada solidarności społecznej to zjednoczenie ludzi w celu budowania cywilizacji miłości. Solidarności nie można sprowadzić do uczucia empatii na widok dziejącej się krzywdy. Solidarność jest cnotą, która polega na działaniu na rzecz drugiego człowieka, zwłaszcza tego, który jest w potrzebie. W zglobalizowanym świecie niezbędne są wspólne działania, którym będzie towarzyszyć myśl o innych. Człowiek żyje wśród ludzi, czasem potrzebuje pomocy, innym razem sam daje wsparcie. Z solidarnością wiążą się pojęcia braterstwa, przyjaźni, miłości społecznej. Nie ogranicza się ono do więzi z żyjącymi tu i teraz. To także perspektywiczne spojrzenie na skutki obecnych działań dla kolejnych pokoleń. Solidarność społeczna przejawiać się będzie w sprawiedliwym podziale dóbr, sprawiedliwym wynagrodzeniu za pracę, działaniach na rzecz bardziej sprawiedliwego porządku społecznego, wsparciu osób migrujących, trosce o środowisko naturalne.

Zakończenie

„Idee mają konsekwencje” – głosił Richard Weaver, amerykański filolog i konserwatywny myśliciel polityczny. I właśnie o to chodzi w katolickiej nauce społecznej. Chce ona bowiem zapalać katolików do tego, aby inspirowane Ewangelią zasady kształtowania życia społecznego skutecznie wcielali w życie.

Nie jest to oczywiście rolą Kościoła hierarchicznego. Bez dwóch zdań jest to zadanie dla katolików świeckich. To oni mają podejmować wyzwania polityczne, ekonomiczne, gospodarcze, geopolityczne itd. w duchu poszanowania godności osoby ludzkiej, troszcząc się o dobro wspólne, pomagając innym lub roztropnie od tej pomocy się wstrzymując, a także krzewiąc ducha solidarności.

Jeśli katolicy świeccy od wypełniania tych zadań zdezerterują, świat stanie się miejscem nie tylko mniej Bożym, ale także mniej ludzkim.

Notatka

Cztery podstawowe zasady życia społecznego sformułowane w ramach KNS:

- godność osoby ludzkiej przetrasta wszystkie rzeczy, ma charakter powszechny i nienaruszalny;
- jeśli celem jednostki jest dobro, to celem społeczeństwa powinna być troska o dobro wspólne;
- zgodnie z zasadą pomocniczości społeczność wyższego rzędu nie powinna ingerować w wewnętrzne sprawy społeczności niższego rzędu;
- solidarność polega na działaniu na rzecz drugiego człowieka, zwłaszcza tego, który jest w potrzebie.

Korelacja z edukacją szkolną

- etyka – pojęcia godności osobowej, osobistej i osobowościowej w ujęciu Marii Ossowskiej, etyka solidarności ks. Józefa Tischnera;
- historia – narodziny i działalność NSZZ Solidarność;
- wiedza o społeczeństwie – głos Kościoła w sprawach społecznych oraz sporach cywilizacyjnych w Polsce i na świecie.